

pesnici radosti i tuge

Milenko Fržović: STAZE, Matica srpska, Novi Sad, 1988;
 Radovan Vlahović: KNJIGA PASTIRA, Književna radionica »Slavija«, Novi Sad, 1988;
 Žarko Dimić: SVITAC NA ŽICI, Književna zajednica Novog Sada, Novi Sad, 1988.

zoran đerić

AD SPECTATORES: Poštovani čitaoči, želim da vas upozorim: pred nama su tri poetske svesečice, tri akta gratui, tj. tri autonimna čina, tri izraza čiste spontanosti, apsolutne slobode bića. Ne želeteći da razorim pesničku iluziju ili da načinim kakvu drugu grešku, umesto klasičnim književno-kritičkim pristupom, poslužiće se interpretacijom, ili, da se poslužim jednom slikom: pažljivim razlistavanjem ovih poetskih herbarijuma, kako se iz njih ne bi rasuli presovani cvetovi i druge dragocene biljčice i životinjice. Iz njih je, uistinu, iscureo životni sok, ali je sačuvana vešto ulovljena suština, »spoj između onoga što jeste i onoga što treba da bude.«

DEUS EX MACHINA: Samostalni umetnik iz Novog Sada, Milenko Fržović, objavio je do sada dve knjige pesama. Trećom knjigom pesama »Staze«, koja se nedavno pojavila u izlozima knjižara, a koja je, kao i prethodne, objavljena u Matici srpskoj, Fržović je nastavio da sledi već ustaljene obrasce i paradigme svog pesništva, svoje glavo insistirajući na izvornosti, neposrednosti, na neponovljivosti pojedinih životnih situacija, imaginarnih stanja i ljudskih postupaka. U želji da sačuva prirodnost, prvu definiciju, slučajnu opasku, trenutak u kome je moguće sagledati svet, Fržović je zagovornik sportskog duha, fizičke lepote i ljudske nepokvarenosti. Njegov lirska subjekt (pesnički alter ego) je uvek mlađ, zdrav i snažan, uvek radostan, neustrašiv, miljenik svih a posebno dece. Blizak po stereotipnosti i ne maloj infantilnosti junacima stripa, omladinskih romanova i vaspitno-didaktičkih prototipova.

Uz takav lik pesnika sjajno bi pristajao moto koji pronalazim u KUŠANJU SVETOG ANTONIJA, Gustava Flobera: »Kako postojanje proističe iz razvrata, razvrat iz želje, želja iz oseta, oset iz dodiра, ja sam bežao od svakog delanja; i ne mičući se kao kakva stela na grobu, izbacujući dah kroz svoje dve nozdre, upirući pogled u svoj nos, i smatrajući da je prostranstvo u mom duhu, svet u mojim udovima, mesec u mom srcu — razmišljam sam o suštini velike Duše iz koje kao iskre iz vatre, neprekidno vrcaju načela života.«

Nisu li to rečenice koje gotovo sve objašnjavaju?

Subjektivnost pesnika je neka vrsta manira, naginjanje klišejima iz kojih se očitavaju lakomislenost, pohvala prostodušnosti, propoved ljubavi, zdravog i srećnog života po svaku cenu. Pesnik se stavlja u ulogu savetodavca, ljupkosti, načina života i mišljenja.

Zato je ova poezija i naivna i sentimentalna, umetnički nedovršena. Estetička polarnost namere i rezultata nedovoljno je opravdana. Namera je, očigledno, odveć didaktička a premalo poetski supletivna i samostalna.

Šta se još može zaključiti?

»Staze« su zborka koherentnih stihova: iako su u pitanju odvojene pesme, različite dužine — nameće se utisak pisanja i čitanja, jedne jedine pesme. Stihovi su u koheziji, formalnoj i suštinskoj, a ta posebna sinafija osnovna je karakteristika pesnika Milenka Fržovića. Radi se o ne-prestanom izmenjivanju sličnih ili identičnih slika, misli, ritmova; manja ili više kontrastno, ponavljano jače ili ublaženo, sinonimno ili homonimno, ali u svakom slučaju stereotipno.

Pokušaji da se obuhvati sve, da se namente savetima, izgradi svet idiličan, po kalupu, ostali su usled pretencioznosti i površnosti poetički tanušno zasnovani i književno uskraćeni.

Fržović, nesumnjivo, ima u sebi poetskog nabroja, ima nekoliko odličnih aforizama, minijatura i par uspehljih dužih pesama. Ali, da li je to dovoljno da bi se prevladala brbljivost osećanja i razmetljivost jednog mišljenja, imperativ samom sebi?

FAVOLA PASTORALE: Ova pastirska priča može se sažeti u nekoliko rečenica: čobanin je (»bogu nedostizan«) medu svojim ovčicama; njegovo rođenje je »tajna« ili »mala kosmička laž«; dobar je pastir jer »uvek nahrani svoje stado«; čuvanje ovaca smiruje ga i uznosi do neba; »između božanskog zezla i čobanskog štapa ne vidim razliku«; ima psa, krmaču, zečeve, petla i kokoši, koze; budi se, piće čaj, muze, živi sloboden. Sve je to lepo, naravno, i Radovan Vlahović je svojevremeno napravio medijsku atrakciju takvim »pastirskim« načinom života. Sada je pokušao da napravi i knjigu stihova.

Ali: život je jedno a literatura drugo. Nadam se da govorim oobičnim a važnim stvarima. »O stvarima shvatljivim, maglovito poznatim još od pamтивекa, koje bi čovek posao s majčinim mlekom«, kako tvrdi i Mario Vargas Ljosa u RATU ZA SMAK SVETA, skicirajući svog junaka, fanatika Antonija, zvanog Savetnik, koji se proglašio za božjeg čoveka i pastira ubogog ljudskog stada. Ma, kakva se poredbina na trenutak nametala nisam želeo da poredim stvari koje se ne mogu porebiti. Životno iskustvo je, svakako, bitno, ali ni književno nije zanemarljivo. Uostalom, nije moje da mudrujem, već da vam predstavim prvu knjigu Radovana Vlahovića.

Dakle, »Knjiga pastira« ima tridesetak pesama koje su ispisane najčešće kao lirske minijature, odnosno poetske dosete. Fragmentarnost poetskog sveta i jednostavnost pesničkog postupka odlike su ovih pesama, ali i znak semantičkog i leksičkog siromaštva.

Svesna ogoljenost (nameravana »čistota«) vodi stihove Radovana Vlahovića u banalnost, parafrazu i monotoniju, iz koje se uspeva iščupati tek ironijskim rezovima, kao u pesmi »Između«, ili retkim upečatljivim slikama, kao u pesmi »Koze igraju«.

Najboljost, preostale pesme u »Knjizi pastira« ne odmiču dalje od lirske pokusnja. Potrebno je mnogo više semiotičkog naboja i duhovnosti da bi se pesnička

uobrazilja i stvaralački pokušaji pretočili u književno, umetničko i estetsko delo.

STRAMBOTTO: Znate li šta je to? U početku je to bila besmislica, a kasnije vrsta **ljbavne pesme**. Kakve to ima veze sa knjigom stihova »Svitac na žici« Žarka Dimića? Uzročno-posledične. Evo primera: »Zubi ti beli i bledi/ zveckaju k'o okovi/ s' malim zatvorenenicom/ što viri/ ili mili/ u mašti mi već«/ »Ti mirno spašav/ bebo mala« (iz pesme »Mlekarića«), ili »Ona koju ljubim/ sada spava/ a ja pretvoren u leptira/ svu ovu noć/ slećem i uzlećem/ hodim po njoj/ lagano da je ne probudim/ ona je moj sveti cvet/ kao svesti grad Jerusalēm« itd. iz pesme »Leptir hodočasnik«.

O čemu se radi? O brižljivom beleženju epifanija, o pesmama koje potiču od velike uzbudenosti, zaljubljenosti, ali istu ne održavaju u tekstu. O stihovima koji su, pretpostavljaju, tragovi istinskog traganja za poetskim i životnim vezama, ali u ovoj knjizi nije im se sačuvala izražajnost i ubedljivost. Izostalo je njihovo poetsko dejstvo i stvaralačka osobenost. Šteta.

Iako odbija postojanje svesti nad tekstrom i nad prolaznošću, dajući prednost običnosti nad izuzetnošću, njegove pesme pokušaj su otkrivanja sustine predmeta iz neposredne blizine, uz nekakve meditativne ilustracije; pokušaj uspostavljanja prirodnih odnosa stvari i predela, bića i pojava, smisla i besmisla.

I kad tumaci, i kad relativizuje, i kad poriče, lirska subjekat ne mora biti istovetan sa autorom, ni po znanju ni po interesovanjima. Ne mora doći do individualnog preplitanja i pomanjkanja distance. Kao što je ovde slučaj.

PERORATIO: Da režimiram: ovde nije reč o savetodavnom govoru, iako je on na trenutke ličio na retorsku vežbu po uzoru na Aristofana i Plauta; nisam se oslanjao na peripatetične biografije, iako dotične pesnike poznajem; nije u potanju persiflaža, iako su se pesnicim, uglavnom, direktno obraćali svojim čitaocima, u patetičnom tonu, apelujući na njihova osećanja; nisam želeo da budem ni radostan ni tužan zbog njihovih »svetih i tamnih praznika«, jer to je besmislen i krajnje uzaludan čin.

»Izvana gledan, svako je na svom mestu... Nikome ništa ne nedostaje za to da bude kakav je i niko nema ničeg previše... Zato iznutra svako sebe oseća kao nedostatak svega što nije i što nema«, veli Slavomir Mrožek u tekstu PRITAJENA STRAŠNOST. Isti povlači i jednu vrlo bitnu razliku: između radošti i euforije, između tuge i depresije. Tuga je stvaralačka, a depresija jalova. Tako i naši pesnici pomicaju, želete i ubedeni su da »čovek treba neprestano da bude srećan«, a kad im takva radost ne pode za sjehom njihova se **radosnica** pretače u **žalopoljku**, sve gubi svoj smisao. Radost i tuga naših pesnika pokušao sam da objasnim uzaludnošću njihovih knjiga.

A svoj kritičarski credo podvuci parafrazom i citirajući Mrožeka: pesnici se uvek čini da zavode, da privlače pažnju, veru, radoznalost, priznanje, dželjenje svojih čitalaca/kritičara; da kod njih izazivaju »zavist, ili makar netrpeljivost, koja je takođe oblik zainteresovanosti«.

Nisam želeo da učestvujem u njihovoj igri, niti da im udelim milostinju. Čitajući Fržovićevu treću, a Vlahovićevu i Dimićevu prvu pesničku knjigu, obuzimala me »samo tuga i dosada«.